

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע "פרשת בראשית"

עורך: הרב יוסף ברנר

לתגובות והצעות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

חומש בראשית.

כתב הלבוש (או"ח סימן תקפ"א): אין מברכין ראש חודש תשרי שהוא ראש השנה, כמו שמברכין שאר ראש חודש, וגם אין מוזכרין ר"ח לא בקורבנות ולא בתפילה בראש השנה, והכל מטעם כדי לערבב את השטן, שלא ידע שהיום ראש השנה, וסימנך: "בכסא ליום חגיגו" – שיהיה החודש מכוסה שלא יזכירוהו. "ומטעם זה ג"כ אין מתחילין לקרות פרשת בראשית בראש השנה, דקיימא לן (ראש השנה ו"א). בתשרי נברא העולם, היינו האדם. ולכן אין קורין אותו שלא ירגיש השטן, ויאמר ודאי היום ראש השנה הואיל ומתחילין בו את התורה. וגם בשבת שאחריו אין מתחילין, דהואיל וכבר נדחה התחלת התורה מראש השנה, אז ימשיך להידחות עד כלות כל ימי יו"ט שהוא שמחת תורה, לפי שמאז והלאה יכולין לקרות הפרשיות זה אחר זה בלי הפסק, עכ"ל הלבוש. **ובספר מליצי אש** מובא רמז נאה, דכל דברי הלבוש מרומזים בתיבת "בראשית", משום ד"בראשית" הוא ר"ת: ראש תשרי בריאת אדם שטן יקמרג. ועוד ר"ת: אל יתחילו תורה בריש שתא, כדי שלא ידע שטן שהיום ראש השנה ויקמרג, לכן מתחילים רק בשמחת תורה ואת זה אנו רואים בר"ת הבא: שמחת תורה יתחילו ראשית ברא אלוקים...

אגב, הסבר נפלא – לכך שאנו מתחילים את התורה רק בשמחת תורה ולא בשבעות חג מתן תורה, או בראש השנה יום בריאת העולם – שמעתי מ**מ"ק מרן אדמו"ר ממשיקולין שליט"א** בעת עריכת השולחן בליל שמחת תורה: דהרי ידוע התפילה שאנו אומרים כנסיסתנו לסוכה, ובתוכה הבקשה: "ויזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי זאת כאילו הרהקתי נדוד, והרב כבסני מעוני ומחמאתי מהרני". זאת אומרת שחלק מהענין לצאת לסוכה הוא גלות מסוימת, שבזאת תכופר עונותינו. והנה ידוע, שבשביל לזכות לקנין בתורה צריכים לקיים את "הוי גולה למקום תורה", כדברי המשנה באבות (ד. יד) 'רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחרך, שהכריך קייממה בידך, ואל בינתך אל תישען. ולכן, רק אחרי חג הסוכות בו אנו נמצאים כביכול בגלות אחרי שהרחקנו נדוד לסוכה וקיימנו "הוי גולה", אז אנו יכולים לקבל את התורה ולהתחילה מחדש שיהיה נקנה בלבבנו כדבעי...

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלוהים ארץ ושמים. וכל שיה השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה (ב.ד-ה)

מפרש רש"י את הפסוק: כשנגמרה בריאת העולם בשישי, קודם שנברא אדם "וכל עשב טרם יצמח" – עדיין לא צמח וכו' ולמה? "כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ" ומה הטעם שלא המטיר? לפי ש"אדם אין לעבוד את האדמה" ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים. ולמדנו מכאן דבר נפלא, שהבריאה כולה נשלמה – "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" – ואעפ"כ הגשמים אשר קיום העולם וחיותו תלוי בהם עדיין אינם יורדים – ולמה? יען שהסרה תפילת האדם, המכיר בטובתן עליהם ומבקש עליהם מאת הבורא יתברך, ואז, ורק אז, יורדים הגשמים ומתקיימת הבריאה. הוסיף על כך הגה"ק בעל הבן איש חי זי"ע נופך משלו ואמר: דאם נדייק ונתבונן, נראה: כשמתכוונת תורתנו הק' לומר שהסרה בבריאה תפילת האדם אשר תפעל להוריד את הגשמים, כותבת זאת בלשון "ואדם אין", יען כי מהותו של האדם היא התפילה, כי מבלעדי

התפילה אין הוא כלום, כיון שצרכי האדם בגשמיות וברוחניות הם רבים עד בלי מספר. והאדם בעצמותו אינו יכול בכוחותיו להשיג כלום, ותמיד צריך לשאת עיניו למרום בתפילה, ולכן כל קיומו ומהותו בכח התפילה, וכשחסרה תפילת האדם, הרי "ואדם אין" – אין כאן אדם... ומסיים הבן איש חי וכותב: ומה נפלא הדבר שמילוי האותיות של "אדם" מעיד על הנ"ל "אלף דלת מם" – הרי שמילוי האדם, דהיינו תוכנו הנסתר, הוא: "מתפלל", והבן...

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וכו' (ב.א)

את גודל מעלת קדושת ה"קידוש על היין" שבו אנו מכריזים: "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וכו'", שבזה אנו גם מראים כי מאמינים אנחנו שהקב"ה ברא את העולם בששת הימים וביום השביעי שבת וינפש – נוכל להבין מהסיפור המופלא הבא: היה זה לקראת סיומה של מלחמת העולם השנייה, כאשר הכוחות הנאציים ימ"ש בפיקודו של הגנרל רומל הגיעו כמעט עד שערי ארץ ישראל. אלפי תינוקות של בית רבן התאספו ליד שריד בית מקדשנו לאמירת תהילים לשפוך שיה ותחינה לפני ריבון העולמים שיושיע את העם היושב בציון מידי המרצחים. גם בבית מדרשו של הרה"ק רבי שלומק'ה מוויזשניץ זי"ע הורגשה בשבת ההיא חרדה גדולה. הרבי, שהתפרסם כרוב גדולותו, פרישותו וחסידותו, קידש כבר על היין והתכונן לגשת לסעודת השבת. באותו רגע ניגשו אליו המשמשים בקודש ואמרו לו שהגרמנים מצויים כבר בשערי ארץ ישראל. תגובתו של הרבי ר' שלומק'ה היתה: מדוע לא אמרתם לי זאת לפני הקידוש? לא הכינו הגבאים אל מה רומזים דבריו הקדושים, ואז הסביר להם הוא במתק שפתיו: "הרי כל מי ששומר שבת נעשה שותף להקב"ה, וממילא חלים כאן כל דיני השותפות, ואם הייתם אומרים לי את זה לפני קידוש, הייתי יכול לפעול אצל ה"שותף" ביתר שאת... מיד לאחר מכן הלך למקוה הטהרה שם טבל כדרכו בקודש, וכשיצא אמר: רואה אני שהגרמנים לא יכנסו בשערי ירושלים! וכך אכן היה בניסי ניסים, ירושלים נושעה מאויביה... לאחר מכן הסביר הרבי את ענין ה"שותפות" בין ישראל להקב"ה בעניין השבת, שהרי מי ששומר שבת מפרסם את אמונת האלוקים בעולם וכאילו מכריז קבל כל יושבי תבל שהעולם נברא בששה ימים וביום השביעי שבת וינפש, וכמו שמלך מעריך ומוקיר מוכה עצומה למי שמפרסם את גדולתו וגבורתו, כך גם מלך מלכי המלכים מתחשב מאד בדעתו של מי שעושה להפצת אמונתו. משל למלך שבנה ארמון פלא על אי בודד, ובא אוהבו וצילם את הארמון מכל צדדיו והפיץ את התמונות ברבים כדי להראות את גדולתו של המלך והוכמתו. בכך הופך האוהב שהוא לשותפו של המלך. זה כוחו וזו גדולתו של האומר "ויכלו" ומפרסם את אלקותו יתברך...

וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו (ב. יט)

אביא בפניכם שני סיפורים שונים, אבל מעניינים כאחד, בענייני שמות האדם: הגה"ק בעל ה**נתיבות המשפט זי"ע** היה נקרא בשמו – רבי יעקב מליסא, ואילו אביו – גם היה נקרא רבי יעקב, והגם שבנו (רבי יעקב מליסא) נולד בחייו, היה קרוי בשמו – כיצד אירע הדבר? אביו של אותו גאון וקדוש היה אחד הלמדנים המפורסמים באותה תקופה, אך יותר מכל היה ידוע במידת התמדתו העצומה בלימוד. והנה, כשנולד בנו, שעתיד להאיר עיני ישראל בתורתו ובקדושתו, והגיע מועד הברית, היה שקוע ראשו ורובו בפענוח סוגיה קשה, וכשהמוהל הגיע לקטע "ויקרא שמו בישראל", חשב אבי הרך ששואלים אותו כיצד קוראים לו-עצמו, לאב, וענה: "יעקב"... אביו של בעל ה"נתיבות" לא חשש ממה שאירע לו, וכי עשה זאת במויד? הלא המעשה היה מחמת עוצם דביקותו בלימוד התורה! ויתירה מכך: כל פעם כאשר בעל ה"נתיבות" עלה לתורה, והגבאי קרא לו "יעמוד רבי יעקב בן רבי יעקב", מן הסתם לטשו המתפללים את עיניהם וביררו כיצד קרה הדבר, ואז סיפרו את המעשה המופלא מגודל התמדתו של האב, וכך התקדש שמו יתברך ותורתו הקדושה...

סיפור נוסף: סיפר הגה"ק הסטייפלער זי"ע, שלחנה"ק רבי יהושע מקומנטא בעל הישועות מלכו זי"ע, היה בן מופלא ומופלג בתורה, וכשהשיא לבת זוגו היה שם הכלה כשם אימו של החתן, זוגתו הרבנית של הגאון. כששאלוהו מקורביו כיצד הוא עושה זאת ואינו הושש מצוואת רבי יהודה החסיד שכתב שאין לקרוא לכלה והמותה באותו שם, השיב תשובה מעניינת: זוגתי אינה קרויה בשמה, אם מאן דהוא רוצה לקרוא לה, הוא אומר 'הרבנית', ולכן אין זה נקרא שהכלה קרויה בשם הוותנת...

ויאמר מי הגיר לך כי ערים אתה המן העין אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת. ויאמר האדם, האשה אשר נתת עמדי הוא נתנה לי ואוכל (ג. יא.יב)

מוכא במדרש רבה (יט, יב) על תשובתו של אדם הראשון להקב"ה: "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי ואוכל" – אמר ר' אבא בר כהנא 'אכלתי' אין כתוב כאן אלא 'אוכל', אכלתי ואוכל עוד – התחצף האדם אכלתי כבר, ואוכל עוד – אשוב לאכול. מסופר על הגה"ק בעל הנודע ביהודה זי"ע שבא פעם לביתו של גביר אחד בערב שבת אחר הצהריים, ומצא אותו אוכל סעודה שלימה כל מיני מטעמים. אמר לו הנודע ביהודה: הלא אסור לאכול סעודה גדולה בערב שבת אחר הצות? ענה לו הגביר ביהירות: אל תדאג רבי! הרי כל המעם שאסור לאכול סעודה שלימה בערב שבת לאחר הצות – הוא משום כדי שיוכל לאכול בתיאבון את סעודת ליל שבת, אבל אצלי אין בעיה, אני יכול לאכול עכשיו סעודה שלימה, וגם כלילה סעודה דשנה בתיאבון גדול... ענה לו הנודע ביהודה בחריפותו: קעת מיושבת לי המדרש הנ"ל שאדם אומר להקב"ה: "אכלתי ואוכל עוד". ולכאורה איך הרחיב עוז בנפשו לענות כך להקב"ה בחוצפה? אלא הגמרא אומרת (סנהדרין ל"ח) שאדם הראשון נברא בערב שבת, וחטא בשעה העשירית. וא"כ, זה מה ששאל אותו הקב"ה: "המן העין אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת" – הלא עוד מעט שבת ואיך אתה אוכל? ועל כך ענה אדם הראשון: "אכלתי ואוכל עוד" – אני אוכל לאכול עוד בתיאבון גם את סעודת ליל שבת... והנה – המשיך הנודע ביהודה בתוכחתו לאותו גביר: נענש אדם הראשון על כך! מכאן רואים, כי אסור לאדם מישראל למצוא טעמים למצוות וע"י כך לזלזל בהם, אלא לקחת כל דבר כלשונו וכתבו ולקיימו בלי מציאת תירוצים ופיתרונות...

ובדרך צחות אפשר להסביר את עזותו של אדם כלפי מעלה באומרו – "אכלתי ואוכל עוד" בכזה אופן, דכך היתה מענתו של אדם לפני הקב"ה: לא תפחידני במוות, כי האשה כפתה עלי את רצונה, ולפי המדרש הכוונה שהיא יללה עלי בקולה, או לפי בעל הטורים: "נתנה לי מן העין" – הכיתני בעין עד ששמעתי לדבריה... וכלל גדול הוא: 'אשה רעה מר ממוות', או בחרתי, אפוא, בהיותו טוב – במוות. וזה הכוונה "אכלתי" – בגלל אשה רעה זו, "ואוכל עוד" – כדי להחיש את המוות ולהיפטר ממנה...

ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה (ד. ג. ה-ה)

ישב פעם הרח"ק רבי בונים מפשיסחא זי"ע עם חסידיו בפרשת בראשית ואמר: התורה מספרת לנו על קין שהביא מפירות האדמה הפשוטים, ולכן לא שעה ה' אל מנחתו, ואילו הבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן ולכן שעה ה' אל מנחתו ע"י שירדה אש מן השמים ואכלה את מנחתו. ולכאורה צריכים להבין, האם שייך אצל הקב"ה המושג "יותר מכובד" "פחות מכובד"? הרי אצל הקב"ה העיקר זה הכוונה, וגם כך מצינו אצל הקורבנות בבית המקדש (ויקרא ב. א) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה" – אומר רש"י: לא נאמר נפש בכל קורבנות נדבה, אלא במנחה, כי מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אומר הקב"ה מעל אני עליו כאילו הקריב נפשו... וא"כ, מה היה חטאו של קין שבשל כך לא שעה ה' אליו ואל מנחתו? אלא מוכרחים לומר פשט חדש, שזה היה חטאו: "קין הביא מפרי האדמה" – רק כשהזקין ונזכר שסופו לשוב אל 'האדמה', ועל כן לא נרצה קורבנו... מה שאין כן "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו" – גם בימי ה'יכורים' שלו, בימי נעוריו, כשהיה במלוא כוחו ואונו, ועל כן נרצה קורבנו...

ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלא אם תיטיב שאת, ואם לא תיטיב לפתח חטאת וכו' (ד. ו. ו-ו)

אמר הרח"ק בעל התניא זי"ע – לימוד גדול יוצא לנו מכתוב זה! דאנו רואים הרבה פעמים, שישנם אנשים או לפעמים גם כל מיני עסקנים למיניהם הדואגים כביכול לדאגה של שמירת הצניעות והדת וההיגיון וכו'...

וכו'... שבכל דבר שהם מביטים או ככל דמות שהם רואים, ישר הם רואים את הצד השלילי, ישר הם רואים חטאים, כעיות של צניעות וכדומה... אבל משא"כ אנשים גדולי ישראל אנשי אמת שבתוך תוכם ופנימיותם הם עובדי ה' ודרכיהם הם דרך ישרה, תמיד הם יראו רק את הטוב, את המעלה שיש בדבר, וינסו לראות איך אפשר בכל זאת לראות טוב וחסד בכל דבר, איך אפשר בכל אופן לקרב עוד יהודי. מהו ההבדל ביניהם? למה זה רוצה לראות כל דבר שחור וטמא? ואלו רואים כל דבר שחור וטוב? התשובה נמצאת בפסוק זה: "אם תיטיב" – אם תיטיב את דרכך, אם בעצמך תהיה מלא מצוות ומעשים טובים – שאת, תסבול את כל העולם, תהיה לך מידת הסבלנות למעשים של כל אחד, תראה רק את הטוב בכל דבר. אבל "ואם לא תיטיב" – אם בעצמך תהיה מלא עוון – "לפתח חטאת רובין" – על יד כל פתח תראה את החטאת, על כל צעד ושעל תמצא חטאים... (נקודה למחשבה בדור יתום עם ריבוי 'עסקנים' שכזה...)

ויאמר קין אל הבל אחי ויהי בחייתם בשדה ויקם קין על הבל אחי ויהרגהו. ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנוכי? (ד. ה-ה)

כל הלומד את פסוק זה יראה מיד שמקרא קצר הוא, מכיון שלא כתוב מה קין אמר אל הבל. אבל הגר"א מוילנא זי"ע הסביר את פסוק זה, כך: נראה לומר על פי מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה, פרק כ"ב), כי הבל היה גיבור יותר מקין, ולו היה קין רוצה לריב איתו ולהורגו לא היה יכול לו, מה עשה קין, הלך אתו בעורמה וברמאות, דיבר איתו בשפת חלקות וקרא לו תמיד "אחי", כדי שהבל לא יישמר מפניו. וזה ויאמר קין אל הבל "אחי" – דיבר אתו תמיד באהדה, לכן – ויקם קין אל הבל אחי ויהרגהו. וזה שאמר ה' לקין – "אי הבל אחיך" – איה האחוזה שהראית תמיד להבל, והשיב קין – לא ידעתי, היה לו לומר, אינני יודע, אלא הפשט הוא, שבעבר גם כן לא ידעתי מזה, לא היה לבי שלם איתו...

ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנוכי? על הפסוק "ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך, ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנוכי" – אומר רש"י: נעשה כגונב דעת העליונה. ונשאלת השאלה: הכי לא ידע קין שהבל גלוי לפניו? אלא פירש הרח"ק רבי אברהם מפאריסוב זי"ע על פי דידוע מה שכתוב בספרים הקדושים, כי "עשרת הדברות" הם מכוונים חמשה כנגד חמשה, לומר לך, שהמבטל אחד מחמשה שבצד זו, ביטל גם אחד מהחמשה שבצד השני, וכל אחד מכוון על שכנגדו. והדבור הראשון "אנוכי ד' אלוקיך" מכוון כנגד "לא תרצח", לרמוז כי ההורג נפש, ממעט מעבודת ד' על ידי שביטל הנפש הנהרגת מעבודתה. וזה ששאל הקב"ה את קין: "אי הבל אחיך" – הלא אתה המעטת אותו מעבודת ה' על ידי שרצחת אותו, השיב לו קין: "לא ידעתי השומר אחי אנוכי" – לא ידעתי אם בכלל שומר אחי את ה"אנוכי"...

וירא ה' כי רבה רעת האדם וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו. ה-ה)

בפירוש פסוק זה – נתן הרח"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע הסבר נפלא! דהנה ידוע הגמרא במסכת עירובין (י"ג ע"ב) "כ' שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא משנברא". ופירש המהרש"א (מכות כ"ג ע"ב) מהו כוונת הגמ' "נמנו וגמרו דנוח לו לאדם שלא נברא משנברא? והסביר, דהרי ישנם רמ"ח מצוות עשה, ושם"ה לא תעשה, ואם נמנה אותם האחד מול השני, נמצא שיש לו לאדם יותר סיכויים לעשות עבירות מאשר מצוות, כי הם רבים יותר, והוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים, ורחוק לשכר מחמת העשין שהם מועטים, ולכן טוב לו שלא נברא משנברא. עד כאן דברי המהרש"א. ממשיך הרח"ק מניקלשבורג זי"ע ואומר: דלכאורה לאחר מחשבה נוספת אפשר להסיק ההיפך, דנוח לו שכן נברא, וכי הוא כן קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד, וכל זאת, משום ידיועים דברי הגמרא (קידושין מ). "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, משא"כ בעבירה מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה", ואם כן, הרי קרוב יותר האדם להשתכר ע"י מחשבה טובה, מאשר להפסיד ע"י מחשבה רעה. ולכאורה היה צריך להיות המסקנא דנוח לו לאדם שנברא? אבל זה מה שכתבה ותרצה לנו התורה כאן בפסוק זה: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ" – ולכן עדיף לו לאדם שלא נברא משנברא, כי הוא קרוב להפסד ורחוק מן השכר. אך אם תשאל – הרי מהגמרא בקידושין משמע שהוא קרוב לשכר מחמת שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה מה שאין במחשבה רעה, וא"כ היה צריך להיות המסקנא שנוח לו שנברא? לכן ממושיכה התורה ואומרת: "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" – ולכן הוא רחוק מן השכר וקרוב להפסד כי מחשבותיו רעות, ומחמת זה "וינחם ה' כי עשה את האדם" – כי נוח לו שלא נברא משנברא – כפתור ופרח!...

הדפסת והפצת הגליון – לכבוד יומא דהילולא קדישא
של הרב הקדוש אוהבן וסגנון של ישראל
רבי לוי יצחק מברדיטשוב בן שרה סאשע - זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן!